

ві вважають за необхідне в курсі інформатики досить мале число експертів (2,1%). Вони рахують, що висвітлення цих питань буде фундаментом відповідності інформаційної професійної діяльності спеціаліста-аграрія та сучасного стану розвитку науки та практики.

Мізерна кількість респондентів (1,4%) відмітили у своїх відповідях, що навчальна дисципліна повинна прагнути розкрити роль інформації в управлінні аграрним виробництвом. Вони мають на увазі, що інформатика як навчальна дисципліна відкриває майбутнім аграріям досить важливу галузь в аграрному виробництві — галузь інформаційних процесів у біологічних системах, техніці, суспільних відносинах, що стосуються сільського господарства.

В умовах поширення інформатизації робочих місць працівників аграрного сектору, 9,8 відсотка опитаних фахівців вважають в курсі інформатики за необхідне розкривати поняття інформаційних систем та технологій в галузі управління сільськогосподарським виробництвом. А 4,6% респондентів сюди додали завдання виробити навички кваліфікованого використання основних типів сучасних інформаційних систем для розв'язування з їх допомогою задач аграрного виробництва і розуміння основних принципів, що лежать в їх основі функціонування.

Підготовка програмістів не може бути метою предмету інформатики в аграрних вузах. До цієї думки схильється 3 експерти (4,4%), але сформувати знання алгоритмічних структур і вміння застосовувати ці знання для побудови алгоритмів розв'язування задач аграрного виробництва за їх математичними моделями може бути метою вивчення цієї навчальної дисципліни в аграрних закладах освіти.

У відповідях кількох респондентів (2,1%) зазначається, що підвищення якості викладання інформатики в аграрних вузах буде рішення поставити глобальну мету навчити використовувати комп'ютерну техніку для проведення експериментів у сільському господарстві.

Висновки. Як бачимо з *рисунку 1* — домінуючою метою навчального предмету на думку більшості викладачів, методистів та фахівців навчального предмету інформатики є підготовка майбутніх аграріїв у галузі

інформаційних та телекомунікаційних технологій для подальшої кваліфікованої професійної діяльності в сільському господарстві. Хоча в своїх відповідях відмічають і те, що в сучасному інформаційному суспільстві проходить стрімке скорочення тривалості використання сучасних інформаційних технологій, і в таких умовах, пріоритетними стають здібності швидко та якісно оволодівати новими технологіями, а це в свою чергу підносить вагомість фундаментальних знань, які утворюють наукову базу для засвоєння цих технологій. Розглядаючи всі завдання предмету інформатики, які є зазначеними у відповідях респондентів, неважко помітити, що посилення натиску на одному чи іншому завданні може привести до суттєвої переорієнтації змісту предмету інформатики, а в кінцевому випадку до зміни його викладання. Якщо, наприклад, почнуть переважати завдання з побудови інформаційних моделей, формалізації, комп'ютерного експерименту, то предмет тяжітиме до моделювання. При домінуючих завданнях з загальних понять інформації, наша дисципліна зведеться до теорії інформації і т.д. Але на даний момент пануючою метою для більшості викладачів є використання інформаційних та телекомунікаційних технологій в подальшій професійній діяльності, тому навчальний предмет інформатики втрачає позиції фундаментальної, загальноосвітньої дисципліни і скочується до предмету практично-прикладного характеру.

Список використаних джерел:

1. *Леднев В.С.* Содержание образования: сущность, структура, перспективы. — М.: Высш. шк., 1991.
2. *Леднев В.С., Кузнецов А.А., Бещенков С.А.* О теоретических основах содержания обучения информатике в общеобразовательной школе // Информатика и образование. — 2000. — № 2. — С.11-16.
3. *Морзе Н.В.* Методика навчання інформатики: Навч. посіб.: у 4 ч. / За ред. акад. М.І.Жалдака. — К.: Навчальна книга, 2003. — 21 с.

Отримано: 22.04.2004.

УДК 37.013

В.Р.Лічкєвич

Кам'янець-Подільський державний університет

ОЦІНКА ВЛАСНОЇ ПРАЦІ — ОДИН З АСПЕКТІВ ЕВРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Щоб використати творчі можливості, які закладені у психіку людини від народження, необхідно створити умови для вільного виникнення нових кращих ідей. У випадку праці вчителя — це ідея творчого, ефективного навчання. Цінна і творча думка не з'явиться без потрібної інформації. Один із способів отримання такої інформації — оцінка своєї праці, яку викладач може зробити на основі розповсюджені серед студентів анкети власної версії. Така оцінка, з одного боку, допомагає викладачу покращити методику проведення занять та наблизити курс навчання до практичних потреб студентів, а з другого — дає шанс адміністрації вимагати, в разі потреби, підвищення фахового рівня викладачів та допомагати в організаційному забезпеченні курсу.

In order to be able purposefully to put profound educational changes into practice, ongoing evaluation is necessary. Students evaluate teachers and teachers evaluate students. The evaluation of students by teachers is nothing new and has been practiced since the beginnings of education. The overall goal of this article is to give some ideas and tips for the evaluation of a teacher's work. The author has applied her own version of the questionnaire which is a method of getting information. A questionnaire asks about various criteria (see attachment). This allows the lecturer to draw conclusions and gives the opportunity to improve his/her teaching methods and creative ideas. And it is important to stress that: creativity does not come naturally. It is a skill that you can learn, practise and apply.

Питання творчої активності людини в різних аспектах життя широко висвітлюється в сфері такої науки як евристика (від грецького *heurisko*, що означає робити відкриття). Міркування, з якими познайомляться читачі даної статті, мають на меті наблизити один з аспектів евристичної діяльності вчителя, а саме — етапу підготовки, до якого входить збір інформації, необхідної для відкриття нових ідей. В даному конкретному випадку мова піде про постійний збір інфор-

мації стосовно оцінки своєї праці кожним учителем. Підставою для роздумів стали відомі твердження, що: творчість "може мати місце в кожній діяльності людини — організаційній, пізнавальній, продуктивній, виховній, опікунчій. Продукт, що заслуговує на назву творчого може тоді мати довільну форму і бути не тільки витвором мистецтва, але відкриттям чи оригінальною машиною, організаційним проектом, методи-

кою спортивного тренування, а також методикою проведення занять” [3, 10-11].

Творчий аспект діяльності вчителя та учня привертає увагу багатьох вчених. Деякі експерти наголошують на необхідності створення відповідного оточення для визволення творчого потенціалу учня. R.Crutchfield у “Conformity and creative thinring” (1962) та C.Rogers у “Towards a theory of creativity” вважають, що звільнення від зовнішнього тиску та контролю і створення теплої, невимушеної і співчутливої атмосфери сприятимуть розвитку творчого мислення. Цілий ряд публікацій присвятив даній проблемі мальтійський професор Edward de Bono, який став особливо відомим після того, як його термін “Lateral Thinking” (що означає “seeking to solve problems by unorthodox or apparently illogical methods”) було включено до Оксфордського словника. У своїх працях “Serious Creativity” (Fonatna, 1992), “Teach your Child how to Think” (Penguin, 1992), “Teaching Thinking” (Penguin, 1976, 1991) Edward de Bono підкреслює факт, що ми не народжуємося творчими. Творчість – це результат розвинутого мистецтва думати і цьому мистецтву можна навчитись, використовуючи технології і стратегії, які розширяють наше сприйняття і зробляють наше мислення гнучким.

Отже, творчість рідко є самотнім пробліском інтуїції. Звичайно, ми всі пам’ятаємо Ісаака Ньютона і яблуко, що впало йому на голову та привело його до відкриття закону тяжіння. Але як часто людина має такі спалахи натхнення? Дуже рідко, тому що творчість – процес, який вимагає загостреної уваги на нові залежності, глибокого аналізу багатьох спостережень з метою відокремлення істотних речей від неістотних, впорядкування різних фактів і висновків, утворення цікавих комбінацій. Несподівана здогадка навіть серед ночі може з’явитись тоді, коли людина свідомо втягнулася в процес розв’язування проблем, повний зривів і розчарувань [5, с.472]. Цей процес можна поділити на чотири основних фази:

- 1) підготовка (збір інформації шляхом спостереження і власного досвіду);
- 2) інкубація (дозрівання ідей);
- 3) здогадка (спалах інтуїції);
- 4) верифікація (оцінка вартості нових ідей).

Треба підкреслити, що використання творчих можливостей, що закладені у психіку людини від народження, не є простою справою, оскільки творчі здібності, як виявляється, згасають в процесі переходу дитини з однієї вікової категорії до іншої через різні обставини та умови, які спричиняють так званий бар’єр творчого мислення. Досліджуючи творчі здібності дітей різних вікових груп, американський вчений F.Goble зробив висновок, що “кожна людина народжується з творчими здібностями, які дивним чином зникають в процесі дорослішання” F.Goble отримав шокуючі дані, що в групі 5-річних дітей творчими можна визнати 90%, в групі 7-річних школярів, які почали заняття у шестирічному віці, таких дітей лише 10%, а в групі людей віком 43-45 років – тільки 2% [1, с.21].

Таким чином, необхідність розвитку творчих можливостей учня є очевидною в педагогічній діяльності, а підготовча праця (збір інформації шляхом спостереження і власного досвіду) є підставою для переходу від зібраних фактів до здогадки, чи нових, кращих ідей щодо власної праці. Завданням фази підготовки є заохочення до активності з метою наступного відбору та використання найкращих ідей. Отже, вчитель, який хоче, щоб його заняття були творчими, ефективними та стимулюючими до самостійного мислення, повинен знати і використовувати вищезгадані чотири фази творчості. Це дозволить йому запланувати потрібні дії, створити умови для вільного виникнення творчих ідей, а також уникнути помилок, які можуть обмежити

його творчу діяльність. Однією з таких помилок є недооцінка етапу підготовки. Можливо вона виникає з факту, що фаза підготовки розтягнута у часі, тому що у свідомості людини інкубують ідеї, які вона збирає ціле життя. Звідси помилкова думка, що спалах натхнення приходить сам, а підготовкою до нього є загальний життєвий досвід. Але, щоб ідея була цінна і творча, треба до загального життєвого досвіду внести потрібну інформацію, а не першу-ліпшу. Одним із способів отримати таку інформацію, є **оцінка власної праці**, яка є необхідною умовою підготовки нових, кращих помислів, або дорогою від етапу підготовки через інкубацію до здогадки і верифікації нових ідей. У випадку праці вчителя це ідеї творчого, кращого і ефективного навчання.

Англійські вчені називають процес оцінки власних занять “feedback on courses” і вважають, що він повинен бути постійним, так, щоб кожен семестр або навчальний рік закінчувався роздумами вчителя над минулими успіхами і помилками. Оцінка не повинна бути формальною і не повинна проводитись тільки керівництвом. Найважливішим є бажання вчителя самому систематично проводити оцінку своїх занять щонайменше в трьох аспектах:

- міцні сторони;
- слабкі місця;
- можливість покращення: чого уникати, що додати, що змінити.

Джерелом інформації для вчителя можуть бути три групи осіб:

- студенти;
- сам вчитель;
- колеги і керівники.

Техніки збору інформації відрізняються в залежності від групи. Ось деякі приклади:

а) студенти:

- анкети, складені вчителем, що веде заняття, заповнюються студентами після закінчення курсу;
- дискусії в ході занять;
- вільні розмови із студентами на перервах;
- дискусії з групою студентів, яка закінчує курс, щодо придатності окремих тем (в разі, коли є можливість замінити їх іншими);
- думка студентського самоврядування;
- публікації в студентських газетах;
- результати рейтингових занять, влаштованих студентським самоврядуванням;

в) вчитель, що проводить заняття:

- плани занять;
- особисті нотатки щодо власного заняття;
- взаємодія з колегами;
- перегляд матеріалів курсу;
- оцінка ефективності передачі знань з окремих питань;
- особиста оцінка своєї праці в трьох напрямках:

- 1) міцні сторони;
- 2) слабкі сторони;
- 3) необхідність змін.

с) колеги та керівники:

- перегляд та аналіз курсових матеріалів;
- обговорення планів занять;
- обговорення висновків, які зробив сам учитель після заняття;
- результати екзаменів;
- обговорення відвіданих занять.

Зразок анкети, заповнення якої не було примусовою справою студентів, а їх добровільною відповіддю на прохання вчителя, представлено в *додатку 1*.

Додаток 1

Анонімна анкета

Оцінка практичних занять з англійської мови
у 2 семестрі 2002-2003 навчального року

Курс _____ Факультет _____

Група _____ Кількість годин _____

№	Критерій оцінки	Оцінка (1-7)
1.	Виховання позитивного ставлення до вивчення іноземної мови.	
2.	Фахова направленість курсу	
3.	Направленість курсу на формування навичок спілкування (слухання, говоріння, читання та письмо)	
4.	Застосування засобів інтенсифікації навчання (інтерактивних вправ, тестів, комунікативних ігор)	
5.	Забезпечення курсу аудіовізуальними засобами навчання	
6.	Заохочення до самостійного мислення	
7.	Можливість дискусії з викладачем, що веде заняття	
8.	Кількість часу відведеного на дискусії та питання	
9.	Застосування автентичних матеріалів	
10.	Навчання методів та прийомів самостійного вивчення іноземної мови	
11.	Зрозумілість і доступність у викладі матеріалу	
12.	Стиль проведення	
13.	Моє знання та вміння застосувати англійську мову на практиці збільшилось в ході навчання	
14.	Спосіб трактування студентів викладачем, що веде заняття	
15.	Спосіб перевірки знань	
16.	Загальне враження, яке залишилось після контакту з предметом	
17.	Загальне враження, яке залишилось після контакту з викладачем	
18.	Організаційне забезпечення курсу (аудиторії та кабінети з відповідним обладнанням, підручники та посібники, додаткова література)	

Шкала оцінок:

1 – безумовно негативна

2 – негативна

3 – скоріше негативна

4 – нейтральна (бракує видимої переваги або недоліку)

5 – скоріше позитивна

6 – позитивна

7 – безумовно позитивна

Прошу написати на звороті анкети свої зауваження та міркування, які були б корисні для викладача, що веде заняття з практичного курсу англійської мови. Прошу написати, що сподобалось, а що слід було б змінити.

Дякую за щирі та продумані відповіді.

Якщо після знайомства з анкетною хтось виніс враження, що вона перенасичена питаннями, то пови-

нен взяти до уваги, що на багато питань вчитель мусить відповісти ще перед заняттями. Зарубіжний досвід показує, що в університетах Оксфорду та Единбургу викладач відповідає на цілу низку анкетних питань до початку навчального року. Таким чином він контролює підготовку до занять, оцінюючи документацію курсу та задаючи собі питання щодо:

- необхідності чи важливості курсу;
- цілей і завдань;
- окреслення і виміру досягнень студентів в ході занять;
- структури і ходу занять;
- моніторингу і оцінки курсу;
- обслуговування курсу адміністрацією.

Приклади анкет для студента і вчителя можна було б множити і далі, але найважливішим є те, щоб вчитель застосував будь-яку форму оцінки власних занять. Може то бути одно-єдине запитання до студентів: Що ви винесли з цього курсу?

Неможливо запропонувати один універсальний зразок оцінки підготовки до занять. В багатьох випадках запропонований критерій оцінки занять може не відповідати характеру навчального предмету, тому спосіб оцінки повинен бути застосований до характеру занять в залежності від тематики, форми (лекція, семінар, практичне заняття) використання дидактичних засобів, попередньої підготовки студентів тощо.

Важким завданням є оцінка стосунків вчителя – учень, яка є елементом оцінки педагогічної роботи вчителя і є його спробою відповісти на питання чи ствердився він як фахівець і як людина. Адже вчитель – це не тільки авторитет для студента в даній галузі, але й провідник, партнер і майстер.

Чи зможе він відповісти собі на питання щодо педагогічного такту, почуття гумору, толерантності, справедливості, громадянської відваги, віри в можливість людей. Все це є нелегкою спробою визначитися, яким є наш вимір – як людей, а потім як професіоналів. Викладачі вищої школи часто залишають педагогічний підхід на розгляд вчителів середньої школи. А саме педагогічний вимір нарівні з методичними питаннями повинен стати основою для міркувань та творчого пошуку кожного вчителя.

Отже, оцінка власної праці вчителя в такому широкому обсязі може стати підставою до багатьох цікавих відкриттів, які покращать його педагогічну майстерність.

Список використаних джерел:

1. Goble F. Excellence in leadership, American Management Association. – New York, 1972.
2. Jacques D. Check a Course Document, in: "Course Design", Module 10 of "Certificate in teaching in Higher Education". – Oxford Centre for Staff Development, 1989.
3. Pietrasinski Z. Myslenie tworcze. – PZWS, 1969. – S.10-11.
4. Radziejewicz J. Autotest pedagogiczny w: Edukacja i dialog. – STO, nr 77/1996. – S.28-30.
5. Webber R.A. Zasady zarzadzania organizacjami. – II PWE, 1990. – S.472.

Отримано: 28.05.2004.